

جغرافیا، درمسیر ارتقا

صباح ملک حسینی
مدرس مرکز تربیت معلم شهید باهنر، اراک

نقد و بررسی کتاب معلم (راهنمای تدریس) جغرافیای دوره پیش‌دانشگاهی رشته علوم انسانی

چکیده

آموزش مستمر، از ضرورت‌های دنیای امروز است، تنها راه و گزینه‌ای که می‌تواند حرفه معلمی را، چه از حیث دانایی و چه از حیث توانایی، رشد و ارتقا بخشد، کتاب راهنمای معلم است. کتاب راهنمای معلم در واقع، علاوه بر انتقال برخی دانستنی‌های ضروری (دانایی) تلاش می‌کند بر توانایی معلمان نیز بیفزاید تا از این رهگذر، گامی در راه ارتقای حرفه معلمان برداشته شود.

هدف کتاب معلم (راهنمای تدریس) جغرافیای دوره پیش‌دانشگاهی، بالا بردن سطح علمی و عملی تدریس دبیران در این پایه و استفاده از روش‌های جدید تدریس در کلاس است. با استفاده از این کتاب می‌توان به ارتقای سطح کیفی آموزش جغرافیا در مدارس رسید. این کتاب مورد نقد و بررسی قرار گرفته تا نقاط ضعف و قوت آن مشخص شود.

کلیدواژه‌ها: راهنمای تدریس، آموزش جغرافیا، آموزش مستمر.

برای مؤلفین محترمی که در تألیف کتاب راهنمای معلم دوره پیش‌دانشگاهی زحمات زیادی کشیده‌اند، در هر مسئولیتی که هستند، از تدریس گرفته تا پست اداری، آرزوی موفقیت دارم. این جانب مختصری از نظرات و پیشنهادات خود را برای چاپ‌های بعدی این کتاب ارائه کرده‌ام و امیدوارم که مورد توجه قرار گیرد. اهم موارد به قرار زیر است:

● صفحه ۴، انتخاب رویکرد: مورد اول خط دوم نوشته شده است: «بر این اساس، کتاب جغرافیای (۱) در سال دوم متوسطه با موضوع، جغرافیای ایران و با هدف بررسی مسائل و مشکلات محیط‌های جغرافیایی تألیف شده است» در صفحه ۱۴ مفاهیم کلیدی خط ششم

درس	صفحه کتاب	زمان تدریس
اول	۱۴	۴ ساعت
دوم	۲۷	۴ ساعت
سوم	۳۵	یک جلسه کامل
چهارم	۴۰	۲ جلسه
پنجم	۴۷	۴ ساعت
ششم	۵۶	۴ ساعت
هفتم	۶۴	۴ ساعت
هشتم	۶۹	۲ ساعت
نهم	۷۸	۶ ساعت

اگر تمام دروس یا با ساعت یا با جلسه نوشته می‌شد، بهتر بود. این درس اگر به صورت نیم‌سالی ارائه شود، باید ۱۵ هفته تدریس باشد که در مجموع ۳۰ جلسه می‌شود. ولی با توجه به جدول فوق، مجموع جلسات ۱۷ جلسه می‌شود. بقیه جلسات را معلم باید چه کار کند؟ (جلسات درست تعیین و مشخص نشده‌اند).

● **پیشنهادهای:** در درس ششم، اطلاعاتی درباره ماهواره‌های پرتابی ایران، مانند «امید» و... ارائه شود تا دبیران و دانش‌آموزان با مطالعه آن احساس غرور کنند.

● **صفحه ۹۰ تا آخر کتاب، منابعی برای مطالعه.**

درس اول

● **افروغ، عماد؛ فضا و جامعه، فضا و نابرابری اجتماعی، ارائه الگوی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۴۱، تهران، ۱۳۷۷ (نام مجله یا فصل نامه نوشته نشده است).**

● در شماره ۵ (سال یازدهم) و ۱۲ (سال ۱۴) انتشار «رشد آموزش جغرافیا»، یکی به صورت حروفی و دیگری به صورت عددی نوشته شده است که ترجیح دارد به یک صورت نوشته شود.

● در شماره‌های ۴، ۶، ۹ و ۱۳، چاپ اول و دوم نوشته شده است، ولی در بقیه نوبت چاپ نوشته نشده است که بهتر بود نوشته می‌شد.

درس دوم

● در معرفی منابع، در شماره ۷، نوبت چاپ نوشته شده، ولی برای سایر منابع نوشته نشده است.

درس سوم

● کتاب «نقشه‌خوانی»، اثر مهندس عباس جعفری، دارای چاپ‌های متعددی است که در این منبع به چاپ آن اشاره نشده است. سال انتشار آن نیز مشخص نیست.

نوشته شده است: «درس اول و صفحات ۴۵ و ۴۶ جغرافیای سال دوم نظری» کتاب سال دوم به دو صورت نوشته شده است.

● **صفحه ۱۴، زمان تدریس: نوشته شده است:** «زمان: ۴ ساعت.» زیر آن نوشته شده است: «توجه: این درس را در دو جلسه نیز می‌توان تدریس کرد.» ۴ ساعت همان دو جلسه است و نیازی به نوشتن نداشت.

● **صفحه ۲۵، مهاجرت به روستا:** «در مورد پس‌خوراند منفی، وقتی که جمعیت شهرها زیاد می‌شود، عواملی مانند آلودگی هوا، آب، خاک، بیماری، جرم و جنایت، آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی، عدم آرامش و... باعث مهاجرت به سوی روستاها شده است. این پس‌خوراند منفی است که باعث تعادل در سیستم می‌شود.»

در صورتی که این‌طور نیست. شما برای نمونه مراکز استان‌ها و شهر تهران را ببینید. کجا مردم از شهر به سوی روستاها مهاجرت کرده‌اند؟ باید از مثال‌هایی استفاده کرد که در محیط انجام شده‌اند، تا بتوان به دانش‌آموزان آن را فهماند. مثلاً مثال کتاب جالب است و بچه‌ها آن را قبول دارند.

● **صفحه ۲۸، ارائه درس:** در خط دوم آمده است: «برای ورود به بحث، به هریک از دانش‌آموزان، یک نقشه رنگی گسترش استان تهران را بدهید و از آن‌ها بخواهید که خوب به آن توجه کنند.»

این جمله صحیح نیست و باید به این صورت نوشته شود که در صفحه ۲۹ پاراگراف سوم آمده است: «درباره گسترش و علل گسترش شهر تهران پژوهش کنید» چون شهر است که گسترش می‌یابد، ولی استان تهران با توجه به جدا شدن استان البرز کوچک‌تر هم شده است.

● **صفحه ۳۵، مبحث مفاهیم کلیدی:** در خط اول، بین نقشه ذهنی و نقشه‌برداری زمینی، **ویرگول** باید داشته باشد که در متن کتاب ندارد.

● **زمان تدریس:** در کتاب زمان تدریس به یک صورت نوشته نشده است:

در نگارش اطلاعات کتاب‌داری منابع، ابتدا باید نام مؤلف، بعد نام کتاب، و سپس نام مترجمان نوشته شود

درس هفتم

- در تمام منابع این درس، نوبت چاپ کاملاً مشخص نشده و با موارد گذشته در تناقض است.
- منبع شماره ۴ مؤلف ندارد، در حالی که (در سایت مربوطه، به عنوان مؤلف «مجموعه نویسندگان و مترجمان» نوشته شده است. (احتمالاً نویسنده فقط جلد کتاب را دیده است که روی آن نام مؤلف ندارد).

- در منبع شماره ۷، نام انتشارات مشخص نشده است.
- در نگارش اطلاعات کتاب‌داری منابع، ابتدا باید نام مؤلف، بعد نام کتاب، و سپس نام مترجمان باید نوشته شود. در منبع شماره ۸ نام مترجمان دو بار تکرار شده است:
- «۸. صابری فر، رستم و علی عسگری. کرن کمپ، راجایل مکدائل؛ فرهنگ بین‌المللی اصطلاحات سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی، ترجمه علی عسگری، رستم صابری فر، نور علم، تهران، ۱۳۷۸.»
- در معرفی منبع شماره ۱۷ احتمالاً نشانی (<http://www.mr-toir>) صحیح نیست و صحیح آن می‌شود: (www.mrt.ir).
- در معرفی منبع شماره ۱۱، نشانی (<http://www.itcinl>) اشتباه می‌باشد و احتمالاً نشانی صحیح آن می‌شود: (<http://www.itc.nl>).

درس هشتم

- در منابع شماره ۱ و ۲، نوبت چاپ ذکر نشده است.

درس نهم

- در منبع شماره ۱، نوبت چاپ و سال نشر نوشته نشده است: «رهنمایی، محمد تقی؛ توان‌های محیطی ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.»
- در منبع شماره ۳ نام مجله «رشد آموزش جغرافیا» است که در متن «روش آموزش جغرافیا» نوشته شده است و صحیح نیست.
- در منبع شماره ۴، نوبت چاپ و سال نشر نوشته نشده است.
- سایت‌های اینترنتی در این درس، مانند درس‌های شش و هفت، تفکیک (داخلی و خارجی) نشده‌اند. مثلاً «سایت همه‌چیز درباره جغرافیا» (<http://www.geographyabout.com>) خارجی است.
- در منبع شماره ۶ و سایت (<http://www.mporg.ir>) شایان ذکر است، هم‌اکنون سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی وجود ندارد و این سازمان در استانداری‌ها ادغام شد «نام جدید آن: معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری».
- در منبع شماره ۷ آمده است: (www.moa.or.ir)، در حالی که در وبگاه وزارت جهاد کشاورزی به این نشانی است: (<http://www.maj.ir>).

- در منبع شماره ۲، درباره عکس‌برداری و فتوگرامتری تحلیل، سال انتشار و نوبت چاپ نوشته نشده است. هم‌چنین معلوم نیست سازمان جغرافیایی مربوط به چه نهاد یا سازمانی است. (آیا سازمان جغرافیایی نیروی‌های مسلح است؟)

- منبع شماره ۳ سال نشر و نوبت چاپ ندارد.
- معرفی سایت شماره ۳، با توجه به موارد ۱ و ۲، ناقص است.

درس چهارم

- در مورد منبع شماره ۱، مبانی نقشه‌خوانی سال انتشار و نوبت چاپ مشخص نشده است.
- در منبع شماره ۴، مجله رشد آموزش جغرافیا، شماره (مسلسل) و سال چندم ذکر نشده است. نام مقاله هم مشخص نیست.

درس پنجم

- در منبع شماره ۶ نام انتشارات مشخص نیست.
- در تمام موارد این درس، نوبت چاپ کاملاً مشخص نشده و با موارد گذشته در تناقض است.
- سایت‌های داخلی و خارجی با هم نوشته شده‌اند، در حالی که در درس‌های ششم و هفتم، سایت‌ها جدا نوشته شده‌اند (داخلی، خارجی).

درس ششم

- نام انتشارات سازمان جغرافیایی در گذشته «انتشارات سازمان جغرافیایی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح» بوده است. در معرفی کتاب‌های این سازمان، نام انتشارات آن‌ها ناقص آمده است.
- در مورد منبع شماره ۲، راهنمای تهیه نقشه‌های موضوعی از تصاویر ماهواره‌ای، نوبت چاپ آن در سال ۱۳۸۰ که چاپ دوم بوده، در متن نوشته نشده، در حالی که روی جلد کتاب مشخص شده است.
- در مورد تمام منابع این درس، نوبت چاپ کاملاً مشخص نشده و با موارد گذشته در تناقض است.
- نشانی منبع شماره ۷ ناقص است (<http://www.mrtoir>) و صحیح آن چنین می‌شود: (www.mrt.ir).